ACTA UNIVERSITATIS WRATISLAVIENSIS
No 3128
PRZEGLĄD PRAWA I ADMINISTRACJI LXXXI
WROCŁAW 2009

KATARZYNA JAGODZIŃSKA
Uniwersytet Wrocławski

EKSPERYMENT PROCESOWO-KRYMINALISTYCZNY A PROBLEM OSOBOWYCH ŹRÓDEŁ DOWODOWYCH

Eksperyment procesowo-kryminalistyczny bywa określany różnymi pojęciami. W literaturze przedmiotu spotkać można takie określenia, jak „eksperyment karnoprocesowy", „eksperyment procesowy", „eksperyment dochodzeniowo-śledczy", „eksperyment kryminalistyczny", „eksperyment taktyczny"[1].

W obliczu licznych rozbieżności przy formułowaniu nazwy eksperymentu w niniejszej pracy posługiwać się będę brzmieniem, jakie nadał mu art. 211 k.p.k.: jest to czynność polegająca na przeprowadzeniu przez organ procesowy doświadczenia lub odtworzenia przebiegu stanowiących przedmiot rozpoznania zdarzeń lub ich fragmentów, celem sprawdzenia okoliczności mających istotne znaczenie dla sprawy.

Istota eksperymentu procesowego wynika już z samej definicji, nadanej mu przez kodeks postępowania karnego. Eksperyment jest czynnością fakultatywną. Oznacza to, że organ prowadzący postępowanie karne zarządza jego przeprowadzenie, gdy uzna, że pewne, mające istotne znaczenie dla sprawy, okoliczności wymagają sprawdzenia. Eksperyment należy do czynności dowodowych bezpośrednich, ujawniających pewne fakty.

Eksperyment procesowo-kryminalistyczny jest środkiem poznania prawdy obiektywnej o przebiegu badanego zdarzenia. Służy on zatem realizacji funkcji poznawczej (informacyjnej) procesu karnego. Eksperyment spełnia ponadto funkcję weryfikacyjną w stosunku do zebranych dowodów, zarówno materialnych, jak i osobowych (np. sprzecznych zeznań świadków), dostarcza bowiem podstawy do oparcia dokonanych w sprawie ustaleń faktycznych na pewnych i niepodważalnych dowodach.

Prawidłowe przeprowadzenie, w oparciu o szereg reguł procesowych oraz taktyczno-technicznych, eksperymentu pozwala wypełnić zadania procesu karne-

[1] Por. bliżej na ten temat: A. Rozwadowski, *Eksperyment w procesie karnym*, Wydawnictwo MSW, Warszawa 1970; S. Rybarczyk, *Eksperyment jako dowód w procesie karnym*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1973.

© for this edition by CNS

go. Czynność ta zmierza bowiem do wykrycia oraz ukarania sprawcy, winnego zarzucanego mu czynu, poprzez wszechstronne wyjaśnienie okoliczności sprawy oraz działanie na podstawie obowiązujących przepisów prawa.

Zadaniem eksperymentu jest próba rekonstrukcji tego, co zdarzyło się w przeszłości. Do najważniejszych celów eksperymentu procesowo-kryminalistycznego należy:

– weryfikacja zebranych w sprawie dowodów (osobowych oraz rzeczowych);

– potwierdzenie bądź odrzucenie przyjętej wersji śledczej, hipotezy lub przypuszczenia;

– odkrycie związków między osobami, rzeczami i zjawiskami;

– poznanie mechanizmu przebiegu zdarzeń, powstania śladów;

– sprawdzenie możliwości widzenia (dostrzeżenia czegoś) lub/oraz słyszenia (usłyszenia).

Rozróżnia się dwie czynności składające się na eksperyment, doświadczenie i odtworzenie. Na podstawowe różnice między nimi wskazuje Sąd Najwyższy w wyroku z 10 czerwca 2005: stosownie do treści art. 211 k.p.k. w celu sprawdzenia okoliczności mających istotne znaczenie dla sprawy można przeprowadzić, w drodze eksperymentu procesowego, doświadczenie lub odtworzenie przebiegu stanowiących przedmiot rozpoznania zdarzeń albo ich fragmentów. Oczywiście doświadczenie polega na sprawdzeniu możliwości wystąpienia określonych faktów lub zjawisk albo zbadaniu możliwości ich przestrzegania w określonych warunkach. Natomiast odtworzenie ma na celu sprawdzenie, czy zdarzenie mogło mieć określony przebieg. Zarówno doświadczenie, jak i odtworzenie, aby spełniało sens procesowy, powinno być przeprowadzone w warunkach maksymalnie zbliżonych do tych, jakie były, gdy zdarzenie zaistniało[2].

Eksperyment odróżnia od pokrewnych czynności dowodowych jego dynamizm, wykorzystanie swoistych metod badawczych (doświadczenie oraz odtworzenie), a także jego charakter czynności procesowo-kryminalistycznej, przeprowadzonej przez organ prowadzący postępowanie karne.

Kodeks postępowania karnego w art. 212 przewiduje możliwość dokonywania w toku eksperymentu przesłuchań. W praktyce dotyczy to w szczególności świadków, podejrzanego oraz biegłych. Celem każdego przesłuchania, podobnie jak eksperymentu, jest dotarcie do prawdy obiektywnej[3]. Najczęściej już w fazie interrogacji poprzedzającej odtworzenie powstaje wstępna wersja zdarzenia. Może ona zostać zweryfikowana przez przeprowadzenie eksperymentu. Niekiedy tok przesłuchania wyznaczają zebrane uprzednio materialne dowody. W tym drugim

[2] Wyrok SN 10 VI 2005, II KK 332/2004, poz. 1136.

[3] J. Fischer, *Die Polizeiliche Vernehmung*, Wiesbaden 1975, s. 105.

© for this edition by CNS

przypadku obu czynności, zarówno przesłuchania, jak i eksperymentu, dokonuje się z zamiarem sprawdzenia okoliczności istotnych dla danej sprawy[4].

Wartość dowodowa zarówno przesłuchania, jak i eksperymentu zależy od uszanowania reguł dotyczących jego przeprowadzenia. Osoba składająca zeznania powinna mieć swobodę wypowiedzi. Jest to bardzo istotne w przypadku przesłuchiwania podejrzanego, który w trakcie opisywania wydarzeń może ujawnić takie fakty, które mogłyby być znane jedynie sprawcy czynu. Oczywiste jest, że brak komunikacji oraz sugestywnie sformułowane pytania negatywnie wpływają na jakość zebranych dowodów[5].

Istotnym elementem eksperymentu jest ustalenie, jakimi pobudkami kierowały się poszczególne osoby biorące udział w badanym zdarzeniu. Mimo to dużą ostrożność w przypadku eksperymentu opartego na osobowych źródłach dowodowych, zeznaniach świadków oraz poszkodowanego należy zachować przy określaniu motywu sprawcy. Nikt bowiem nie wie lepiej niż on sam, jakimi bodźcami kierował się, dokonując czynu. Nie powinno się wyciągać pochopnych wniosków, mając na uwadze, że osoby składające zeznania, zwłaszcza te, których sprawa dotyczy osobiście, mogą kierować się różnymi względami.

Powodzenie przesłuchania przeprowadzonego w toku eksperymentu zależy od:

– umiejętności przeprowadzającego przesłuchanie do zainicjowania swobodnego toku wypowiedzi zeznającego;

– stopnia zrozumienia przez osobę składającą zeznanie, jakie informacje są od niej wymagane, czyli jasnego określenia celu przesłuchania;

– zachęcenia zeznającego do zgłaszania swoich wniosków;

– czasu i natury przesłuchania;

– dostosowania zachowań przesłuchującego do sytuacji.

Zamierzeniem eksperymentu jest zatem nie tylko dostarczanie wiarygodnego dowodu, lecz również uniemożliwienie odwołania wcześniejszych zeznań przez unaocznienie oskarżonemu (świadkowi) bezcelowości zaprzeczania ustalonej wersji zdarzenia[6]. Jeśli bowiem oskarżony (świadek) w toku starannie oraz prawidłowo przeprowadzonych czynności nie kwestionował ani nie starał się zmieniać wcześniejszych, złożonych w fazie przesłuchania, wersji i ustaleń, a wynik eksperymentu jednoznacznie wykaże, że odtwarzane zdarzenie miało taki właśnie, jak

[4] E. Gruza, *Ocena wiarygodności zeznań świadków w procesie karnym. Problematyka kryminalistyczna*, Zakamycze, Kraków 2003.

[5] Por. bliżej na ten temat: T. Hanausek, *Kryminalistyka. Zarys wykładu*, Zakamycze 2005, s. 199–231; E. Gruza, *op. cit.*

[6] Por. na temat dowodu: S. Śliwiński, *Polski proces karny przed sądem powszechnym. Zasady ogólne*, Warszawa 1948, s. 574; M. Cieślak, *Zagadnienia dowodowe w procesie karnym*, Warszawa 1955, s. 37–38; S. Waltoś, *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2003, s. 340; M. Lipczyńska, A. Kordik, Z. Kegel, Z. Świda-Łagiewska, *Polski proces karny*, Wrocław 1975, s. 186–187.

© for this edition by CNS

się zakłada, przebieg, to późniejsze próby odwoływania, zmiany lub stwarzania nowych zeznań mogą świadczyć co najwyżej o niewiarygodności podejrzanego (świadka)[7].

Istotne znaczenie dla późniejszej oceny wartości i przydatności procesowej eksperymentu oraz dokonanego w jego ramach przesłuchania ma prawidłowe utrwalenie jego przebiegu oraz wyników. Podstawową formą dokumentacji eksperymentu, przewidzianą w kodeksie postępowania karnego, jest protokół. Uzupełnia się go technicznymi środkami dokumentacji (zapis elektroniczny obrazu i dźwięku, schematy, szkice) w celu pełniejszego przedstawienia czynności eksperymentalnych. Im dokładniej utrwalony jest eksperyment, tym większa jest jego wiarygodność jako dowodu w postępowaniu karnym.

Eksperyment procesowo-kryminalistyczny jest czynnością dowodową, która w istotny sposób kształtuje pogląd o rzeczywistym przebiegu zdarzenia oraz ułatwia dotarcie do prawdy materialnej. Dzięki tym właściwościom wykorzystanie wyników eksperymentu znajduje szerokie zastosowanie zarówno w sferze procesowej, naukach penalnych, jak i innych dziedzinach im pokrewnych.

---

[7] S. Waltoś, *op. cit.*, s. 395.

© for this edition by CNS